

folytatódott az előcsarnokban is, amikor a színészek mintegy az idősebb testvér „szerepében” búcsúztak el nézőiktől-játszó társaiktól.

Diadaktikailag körültekintően felépített, de nem didaktikus foglalkozás a Sárkányok ellen. Figyelembe veszi a gyerekek életkori sajátosságait, úgy van beosztva a háromórás időtartam, hogy a fáradás-élnkülés ciklusokat számításba veszik. A problémák fogalmi és érzelmi megközelítése között természetes összhang van, a résztvevői és nézői attitűd váltakoztatása mindig az adott közösségből következik — persze egy adott kereten belül. Hiszen ehhez a munkához egyszerre kell megtervezettség és improvizáció. A szigorúan megszabott keretek biztosítják a rögtönzés lehetőségét és határait, s viszont, épp a pillanat megszabta cselekvések teszik igazán színházivá a pedagógiaileg megtervezett foglalkozást.

A Nevelési Központ ősztől saját közegében, Gödöllőn az eddigieknél kiterjedtebb körben folytatja a munkáját, fellépnek az Arany János Színházban, s dolgoznak már az

ötödik-hatodik, illetve a hetedik-nyolcadik osztályosoknak szóló újabb foglalkozásuk kidolgozásával. Terveik szerint a tanév első felében a második, a következő év elején pedig a harmadik programjuk is elkészül, s ezzel mód nyílik arra, hogy az általános iskolás korúak folyamatosan résztvegyenek ebben a kísérletben. Mert kísérlet ez, színháziaknak és pedagógusoknak egyaránt. Nem azért, mert valami merőben újat kell kitalálni, hanem azért, mert ezt a módszert nálunk mindenkinek még tanulnia kell, a színháziaknak is, a résztvevő partnerréváló pedagógusoknak is. Valamint azért is kísérlet, mert egyelőre csak egy együttes vállalkozott erre a munkára. A drámapedagógus képzés során nyilván egyre többen lesznek potenciális partnerek ebben a feladatban, de csak színháziai és nevelők közös munkájából születhetnek újabb TIE-programok. Olyan átgondoltan és felkészülten, ahogy ezt a gödöllőiek kezdeményezésében tapasztalhattuk.

Nánay István

THURÓCZY GYÖRGY

Mitől színjáték a színjáték? — Kísérlet a nagyrábéi rendezői táborban —

Thuróczy György majd mindenkinek Gyurka bácsi. Fogalommal vált Debrecenben és környékén. Tanítványai, az amatőr színpadosok körében mindenképpen. Tőle ugyanis nemcsak szakmát lehetett tanulni, de azt is, hogyan lehet megújulni, reménytelennek látszó helyzetekből is kiemelkedni. Thuróczy Györgyben soha ki nem fogyott a kísérletező szellem. Teljes odaadással végezte, amit éppen művelt. Mert csak olyasmit művelt, aminek oda is adhatta magát. Legutóbbi tanfolyamán is kitalált valami fontosat, írt néhány rövidke dialógust, s abból, arra építve kellett tanítványainak színjátékot létrehozniuk. Ha a mérszhiányos szöveget ki tudták tölteni fanáziával, gondolatokkal, játékkal, színészi jelenléttel, mindezt drámai szerkezetben elhelyezve, akkor biztos lehetett a vizsgáztató, Thuróczy György növendékei megtanulták a rendezés leglényegét. És valóban megtanulták, tanúsítja e sorok írója, aki látta eme bemutatásokat, és vizsgáztatta a hallgatókat. A szerző műhelytanulmányát terjedelmi okok miatt kurtítva tudjuk hozni. Két csoport színjátékleírásáról le kell mondanunk, noha igen élvezetesek voltak.

Az amatőr színjátszásban szerzett évtizedes tapasztalataim arról győztek meg, hogy egy-egy produkció gyengéinek leggyakoribb hibaforrása: a cselekvő elemzés hiánya. Közismert definíció: a dráma a cselekvés műfaja. Hogy a dráma szövege cselekvéssé váljon, föl kell tárnai a mögötte rejlő szándékot, az ún. „akarati törekvést”, vagy még érzékletesebb megfogalmazással, a „szöveg mélyét”. Ha ez kibontatlan marad, nincs szituációt teremtő energiája a kiejtett szónak, nem kel életre a „félkészgyártmány” tekinthető írott drámai anyag. Ad abszurdumig víve, a szereplők kapcsolata a végszóra való figyelmessé redukálódik, a Brook-i értelemben vett „üres tér” csupán szavak halmazával telik meg. (Persze, az átlag amatőr produkcióknál — ha sikertelenek — a cselekvő elemzés elmúlásztása nem ilyen „vegytisztán” jelentkezik. Majdmindig akad egy-egy „ösztonösen jól megszólaló”, „ügyesen mozgó” játékos mindenfajta „idomítás” nélkül, vagy épp annak ellenére. „Ráérez” a játék lényegére, hordozza az ember „homo ludens”-i voltát, amelyet oly gyakran elsorvaszt az óvoda, az iskola, a játékoságot elveszített szűkebb és tágabb társadalmi környezet.)

A nagyrábéi rendező-műhelyben olyan tanulmányzáró feladatformával kísérleteztem, amelynek megoldása elsősorban a szöveg mélyének problémakörére irányította a tanfolyam résztvevőinek alkotó energiáját s emellett a rendezői és színjátszói készség majd minden szféráját igyekezett mozgósítani. Lényegében a kísérlet előkészítését szolgálta a többi műhelymunka. Ezekben elsődleges hangsúlyt kapott a színész- és rendező mesterség alapelemeinek egymásra épülő gyakorlata.

A hatnapos nagyrábéi műhely közreműködői tízen voltak. Mind nő. A tíz közül öt friss diplomás tanítónő, három fiatal gyakorló pedagógus, kettő pedagógus diplomával népművelő.

A kísérlet a tanfolyam utolsó három napjának programjába ékelődött. A tervezéskor csak a létszámról (9 fő) volt tudomásom, a leendő résztvevőket egy-kettő kivétellel nem ismertem. Egy négy személyes és két három személyes, néhány szóból álló dialógust készítettem: a még „kiosztatlan szerepeket” és a „drámai műveket” arab, illetve római számokkal jelöltem meg.

A kísérlet „irodalmi anyaga” tehát az alábbi három „drámai szöveg”:

I.	II.	III.
1.: Város	5.: Elmegek	8.: Kihoztat
2.: Igen	6.: Értelek	9.: Szóltál neki
3.: (Megjelenik)	7.: Egyedül vagy	10.: Nem
4.: Ő az	6.: Vártalak	9.: Akkor most mi
2.: Igen lesz		10.: Vállalom

Mint látható, a fenti, néhány szavas, önmagukban semmitmondó dialógok szövegéhez nem kapcsolódik egyetlen „szerzői instrukció”, még csak mondatot záró írásjel formájában sem. Nincs helyre, vagy időre vonatkozó meghatározás. Mindez pedig azért készült így, hogy e félig szerzői, félig rendezői „bianco chekktet” az I.-es, II.-es, vagy III.-as feladatot kapott négy illetve három fős csoport „töltse ki” néhány perces sztori cselekményével; helyezze el a számára kijelölt dialógot egy tragikus drámai, majd egy kómikus-vidám alap-, illetve reálszituációba, az adott szöveg megváltoztatása nélkül. Osszák ki egymás közt a szöveghez kitalált sztorival létrejött szerepeket, rendezzék meg a drámát, illetve a komédiát és mutassák be.

A fenti dialógusokon kívül a három alkotó műhely játéképítő anyaga cleve adott, vagy véletlenszerűen összetett elemekből állott.

A „színházterem” kialakítása. A tanfolyam Nagyrábétől (Hajdú-Bihar megye) két és fél kilométerre épült, Echeroll báró egykori kastélyának megmaradt és szépen rendbehozott kétszintes szárnyában nyert elhelyezést. Földszinten a tágas előtér, konyha, az étterem. Erre a nagy előtérre nyílt a nagy tanácskozó terem is, tele asztalokkal és székekkel. Itt folytak a foglalkozások. Ezt a tért rendeztük át „színházteremmé”.

A kísérleti műhelymunkák fázisai a felkészüléskor

1. június 24. E napra programozott foglalkozások után a véglegesen megalakult műhelyek kézhez kapják a dialógusokat: házi feladatként foglalkozzanak a kapott anyaggal. A néhány szavas szöveghez kitalált tragikus, illetve kómikus etűd egymás közti szereposztását döntsék el és ki-ki a kapott szerepének néhány szavát jegyezze meg.

2. június 25. A délutáni foglalkozás kezdetét 14,30-ról áttettük közös megegyezéssel 17 órára. Így aztán a délutáni munkálkodásunk 17 órától 22 óra 30 percig tartott. Elfogultság nélkül mondhatom, hogy a felkészülést fáradtságot nem ismerő kedvvel, ambícióval végezték mindannyian.

— A három nagy ablakra felkerültek a vadászház tulajdonát képező elsőtétítőt függönyök, beállították és megtanulták kezelni a két világító gépet, a három műhely kiválogatta a maga számára szükségesnek vélt bútorokat, jelmez-darabokat, kellékeket és a hangeffektushoz szükséges eszközöket.

— Ez előkészületek elvégzése után a három műhely egymásután bemutatja — általam addig nem ismert, nem látott — produkcióikat. Számomra meglepő leleményességet mutatott mindhárom — nevezhetem így — együttes, elsősorban a néhány szavas dialógusokhoz kitalált sztorik vonatkozásában. A produktumoknak ezen az első bemutatóján magam részéről csak mint szótlán megfigyelő voltam jelen.

A felkészülés utóbbi két szakasza — mint látható — elsősorban a rendező szervező munkájának fontosságát volt hivatott hangsúlyozni. Ennek a munkának a terhe és felelősége az amatőr színházban döntőleg a munka mindegyikére, a rendezőre hárul.

— Az először látott, megállítás nélkül lepergetett hat párperces, párszavas etűdök a dialógusokhoz kitalált sztorik leleményessége, a testi-lelki alkatra szabott szereplő választás telitalálatai mellett még számos, további rendezői, dramaturgiai megoldást, pontosítást kívántak (főleg térszervezéssel, partnerkapcsolatokkal, rövid jelenetek csattanós lezárásaival kapcsolatban maradt még sok tennivaló). Ennél a munkaszakasznál már nem maradhattam pusztán figyelő, néma kritikus. A produkciók továbbblendítése, e rendezői munka tudatosítása megkívánta tőlem a továbblépő felkészülés studiumszerű vezetését. A műhelymunka e fázisa leginkább olyan rendelkező próbához hasonlított, ahol véglegesen tisztázódtak a járások, a honnan-hová következetes megoldása, a szereplők mozgatása, a leginkább kifejező térbeli elhelyezése — különös tekintettel a játék fordulópontjaira, a játék befejezésére, lezárásra. Studiumszerűségét az adta meg, hogy az általam javasolt korrekciókat megindokoltam, gyakorlatban kipróbáltam mindig kikérve a játékos és a többiek véleményét, vagy ellenvéleményét. Végül ezen a műhelymunkán kezdtek véglegesen elválni az általuk választott bútorok, jelmezjelzések, kellékek, hangeffektusok. Ez alkalommal próbáltak létrehozni bizonyos fényhatásokat.

A munka e fázisában a rendelkező próba vezetésének sajátos feladatai kerültek előtérbe, de mindeközben a játék tárgyi elemeinek kiválasztására, használatára, a játékfolyamatba való illesztésére már ez alkalommal is sor került.

3. június 26. E napon délelőtt 9-13 óráig a hallgatók kérésére a másnapi vizsgára való tekintettel — konzultációszerűen, nagy léptekkel — áttekintettük a hat szemeszter elméleti anyagát. Természetesen a színház- és drámatörténeti, dráma- és rendezőelméleti anyagghalmaz kásahegyének átvágása jobban fárasztotta a hallgatókat, mint a gyakorlati, alkotó jellegű műhelymunkára fordított kétszerannyi idő; tudniillik e napra eső további műhelymunka 15 órától 22 óráig tartott. Úgy is mondhatnám, hogy e 7 óra emlékpóráknak, összpóráknak és főpróbáknak lett szentelve rendkívül kevés szünettel. Összefoglalva úgy is lehet mondani: az egész kollektív munkát igénylő kísérlet végleges formába való rögzítése. A munkát ez alkalommal is stúdiumszerűen vezettem.

— Az emlékpóráknál a szöveg tudással nem volt baj (hogyan lehetett volna egy-két szóból álló szerepek esetében), több a szöveg érthetőségével. Érdekes, hogy a „szöveg mélye”, a beszédet a szituáció által meg kívánt irányba cselekvéssé váltó energia általában jól „működött”, amit én annak tulajdonítok, hogy a megadott néhány szavas dialógokat maguk a szereplők helyezték el az általuk kitalált reálszituációba.

— Az összpóráknál pontosult a cselekvés súlya és a ráfordított idő aránya, születtek meg végleges formában a szövegnélküli jelenetek, csöndek, szünetek, súlyt adva a lezárt, vagy induló cselekménysornak; egyszóval ekkor formálódott véglegessé az előadandó kis jelenet ritmuskompozíciója.

— A főpróbán véglegesült a bútorok, jelmezjelzések, kellékek, hang- és fényeffektusok kiválasztása és használatuk módja.

— Ahol erre lehetőség kínálkozott — feszültség teremtése, fokozása céljából — az egyidejű, de ellentétes célú cselekvéseket azonos ritmussal ellenpontosítottuk.

— Végül, mind a 6 párperces egymást követő dramoletteknek, illetve a három műhely kettős produkcióinak bemutatkozási rendje, majd a kísérlet produkcionális egészének egybefogása Shakespeare-től vett néhány soros prológgal és lezáró szöveggel, illetve, mindezt azonnal követően a rettegett elméleti vizsga tréfás bevezetésének megoldása.

E próbafázisok studiumának legfőbb célja az volt, hogy az alkotó közösségekben tudatosuljon — élményszerűen, mintegy a saját bőrükön érzékelve: sokféle elem csak időben-térben-stílusban egymáshoz pontosan illeszkedve áll össze egységes színjáték folyamattá, ami természetesen nem zárja ki a „menet közben” született odaillő rögtönzés beépítését a produkcióba.

4. június 27. Tanfolyam záró napja, vizsgával. A vizsga két részből állt: a kísérlet „végtermékének”, azaz hat, párperces produktumnak a bemutatása, annak megbeszélése. Utána kérdés-felelet formájú beszélgetés színház- és drámaelmélet-történeti kérdésekről.

A kísérlet produktumait úgy próbáltam meg dolgoztatni, érzékeltetni, megjeleníteni, hogy a vizsgabemutató folyamatát színdarab formájában rögzítettem.

Tragédia!

(Gongütés)

Utólag képzelhető cím:
A BŰNÖS MEGTÉRÉSE

Együttérző **Ibolya**

Anya **Eszter**

A bűnös **Erzsi**

Kíváncsi **Éva**

Az adott szöveg:

I.

1.: Város

2.: Igen

3.: (Megjelenik)

4.: Ó az

2.: Igen

Szín: szoba, Középen asztal, körötte három szék. A kályha mellett egy másik asztal. A gongütésre a játék indul. Az Együttérző és a Kíváncsi az asztal két végénél leül. Az Anya az asztal mögött áll, majd balra az ablakhoz lép, a függönyt kicsit ellebbenti, kinéz.

Anya: (Eszter közepesen magas, jóalakú, harmincas asszony. Arca hosszúkás, érzékeny mimikájú. Ahogy ellebbenti a függönyt, már is elengedi. Nyilván, ezt már többször megtette — eredménytelenül. Karójára pillant. Kezét tördeli. Elindul az asztal mögött a jobboldali ajtó felé).

Kíváncsi: (Éva. Kicsi, törekeny asszony, apró, elevenen mozgó tekintettel. Negyvenhez közel. Civil ruhában: farmernadrág, egyszerű, sötétebb színű blúzzal. Kíváncsi, de érzelmileg nem érintve figyel a jelenetet. Neki ez egy jó kis „mozi”).

Együttérző: (Ibolya. Az asztal jobb sarkánál ül, aggodalmasan, szomorúan. Amint a jobboldali ajtó felé elhalad mellette az Anya, gyengéden megérinti a karját és együttérzését kifejezve). **Város?**

Anya: (Szinte megköszöni az együttérzést. Sóhajszzerűen) Igen... (a jobboldali ajtóhoz lép, kinéz).

Kíváncsi: (a „mozi” nagyjelenetét várva a jobboldali ajtóra mered)

Együttérző: (reménykedő aggodalommal követi az Anya lépteit) (Pár másodpernyi feszült várakozás)

Anya: (Reményt veszítve visszalép a szobába, az ajtót csendesen behúzza maga mögött)

Kíváncsi: (az asztalon egy kis ráházott, üvegezett fénykép. Felkapja, nézegeti)

Együttérző: (Ül, tehetetlenül lehajtja a fejét)

Anya: (a kályha melletti kis asztalhoz lép; az asztalon kávékészlet. Két csészébe kávé töl, a megtöltött kávécsészéket kis csészealjra teszi, majd az asztal mögé lép és

megkínálja az Együttérzőt és a Kíváncsit. Mindezt a „vendégkínáló” műveletet gyorsan, mechanikusan végzi, hiszen egész lelkével vár valakit, aki mégiscsak valamilyen tudatta vele, hogy ekkor és ekkor jön, megérkezik, s most ez a legfontosabb. Kínálgatás közben is órájára pillant)

Együttérző: (egyetlen gesztussal jelzi, hogy köszöni, de most képtelen kávézni. Kis érintéssel megsimogatja az Anya csészét tartó kezét)

Kíváncsi: (Szürcsöli a kávé és nézegeti a képet)

Anya: (Egy pillanatig tehetetlenül áll, majd megindul a jobb hátsó ablak felé)

(Ebben a pillanatban bátortalanul nyílik a jobboldali ajtó és félénken belép)

A bűnös: (Erzsi fiatal, kislányos asszonyka. Szájában cigaretta, vállán hanyagul lefogó kendő. Haja kissé zilált. Arcán aggodalom és félelem. Hogy fogják őt itt fogadni? Kezében egy szál virág. Becsukja maga mögött az ajtót és félénken, tartózkodóan megáll. Tekintete az Anyán)

Anya: (Erzsinek háttal, tartott a bal hátsó ablak felé, az ajtónyílásra megfordul. Némán, megrendülten nézik egymást)

Kíváncsi: (abbahagyja a kávészürcsölést, összeveti a fényképet Erzsivel. Mítsem érezve a pillanat súlyosságából, kissé csodálkozva az Anya felé fordulva/Ő az?

Anya: (Nem veszi le a szemét Erzsiről, kissé remegő hangon) Igen... (elindul lassan, kissé határozatlanul, a színpad bal felén, a közönséggel szembe. Megáll, Erzsivel szembe fordul)

Együttérző: (könnyes szemmel hol az Anyára, hol Erzsire néz. Már majdnem feláll, hogy kezüket megfogva egymáshoz vezesse őket)

Kíváncsi: (A „mozi” izgalmasra nyújtott jelenete érdekli)

A bűnös: (A kályha melletti asztalhoz lép, a cigarettát ott úgy nyomja el egy hamutartóban, mint aki végleg szakít azzal a feltehetően deviáns életformával, amelyből most hazatért)

Anya: (Tekintete ellágyul, karja lassan ölelésre emelkedik)

A bűnös: (elindul az Anya felé, kezében az egy szál virág) (Anya és a megtért bűnös lánya átölelik egymást. A lány haja eltakarja az arcukat. A válluk rázkódik, hangtalanul sírnak, elől, színpadközepén)

Együttérző: (ülve marad, arcát a kezébe temeti)

Kíváncsi: (Felhörpinti a maradék kávéját. A „mozinak” vége, menni készül)

(gongütés)

(Gyorsan, szervezeten kicserélik a középső asztalt egy kisebb, alacsonyabb dohányzóasztalra, a három széket három nagyöblű forgatható fotelre. A kályha melletti asztalra egy tányér kerül, rajta egy nagy sült csirkecomb. A fent leírt változtatásoktól eltekintve a bútorok elhelyezése ismétli az előző játékteret. Elrendezés után — mi-ként azt a „tragédiánál” tették —, felsorakoznak és)

Komédia!

(gongütés)

Utólag képzelhető cím:

VIGYÁZZ, HA JÖN A POFON!

Szurkoló 1. **Erzsébet**

Anya **Ibolya**

Kis srác **Éva**

Szurkoló 2. **Eszter**

Szín: szoba, a fentiek szerint. Gongütésre a játék indul. A színen lévő szereplők: a két Szurkoló az asztal két végén,

az Anya az asztal mögött, középen elhelyezett forgó fotelbe leülnek.

Anya: (Ibolya, fején aprópettyes piros kendő, amely elől, a homlok fölött van megkötve oly módon, miként azt az asszonyok szokták a takarításhoz. A kötés két csücske mint két bikaszarv libeg előre. Dühödten forgatja magát a fotelben)

Szurkoló 1.: (az asztal bal végénél ül, jobbra-balra lendítve magát a forgó fotelben)

Szurkoló 2.: (az asztal jobb végénél ül, hasonlóan, mint Szurkoló 1.) (Így tehát a színen lévő három szereplő forgásban van, de olyképpen, hogy a két Szurkoló egymással szimmetrikusan lendül félfordulattal a szintén forgó fotelben ülő Anya felé és mindig csak az egyikük találkozik az Anya dühödte tekintetével. Ilyenkor abszolút együttérző képet vágnak, ám amikor visszalendülnek, némán vihognak, s ha lehet, össze is nevetnek. A székeknek ez a forgatása a képet módfelett mozgékonyá tette, valamiféle nyugtalan várakozást óhajtottak a színen lévők kifejezni, ám olyképpen, hogy a dühös Anya valóban indulatos, haragos lendületeit a Szurkolók egymás számára karikírozták és az Anya felé fordulva együttérzést mutattak.)

Anya: (Türelmetlenül föl pattan, asztal mögött, asztal előtt járkál egyik oldalról a másikra. Arca, testtartása, energikus mozgása nem sok jót ígér a „várva várt hazaérkezőnek.)

Szurkoló 1.: (Nevetését visszatartva, amolyan ugrató költői kérdéssel) Várod?

Anya: (Micsoda ostoba kérdés! Mintha nem tudná!) Igeen! (a színpad bal oldalán áll, szemben a bal első ablakkal, karbatett kézzel, sarkával topogva. Ibolya fején a bikavadító piros kendő, elől megkötött masni-”szarva” a topogás ritmusára libeg.)

(Szurkoló 1. és Szurkoló 2. figyeli ezt a módfeletti indulatviharzás s hogy nem lehet nagy tétje a türelmetlen haragnak, össze-összenevetésük bizonyítja, pontosabban feltételezi)

Anya: (Hirtelen megfordul, a jobboldali ajtóhoz siet, kinyitja. Senki. Visszafordul, szeme rávillan a két Szurkolóra. Azok roppant megérett arccal, méltatlankodva csóválják a fejüket. Az Anya dühödten felkapja a kályhamelletti asztalról a sült csirkecomb — feltehető, hogy annak a valakinek készítette ki, aki most oly galád módon késik, amíg átér, tehetetlenségében újból a színpad másik oldalára, tépi-harapja a csontról a csirkehúst)

(Óvatosan valaki lenyomja kintről a jobboldali ajtó kilincset és abszolút zajtalanságra törekedve maga után óvatosan behúzza és az ajtó mélyedés sarkában meglapul a)

Kis srác: (Éva asszony fején a micisapka, jó mélyen a szemére húzva. A természetes Ibolya mellett ez a kis törekeny, aprótermetű Éva farmer nadrágban és dzsekiben valóban kisfiúnak tűnik, aki az anyai szigorú parancs ellenére nem jött haza idejében és most azt a kis gyomnövényekből összekapkodott „csokrot”, amelyet markában szorongat, engesztelő gesztusnak szánja)

Szurkoló 2.: (Eszter asszony, úgy látszik, hogy a kis sráccal csak most találkozik először. A fiucskával együtt érezve, szívet indítóan, ám a helyzet komikumát éreztetve) Ő az?

Anya: (Megfordul, villámló tekintete az ajtó mélyedésben egyre kisebbre zsugorodó kis srácon. Az utolsó húscafatot is letépi a fogával a csontról. Elhajítja. Közben, vészjtóslóan) Igen... (és elindul súlyos léptekkel a kis srác felé.)

Kis srác: (Az ajtó sarkánál leguggol. Bal kezével az anyai pofon elől takarja a fejét, jobb kezében a „csokor”, két-

ségbeesve nyújtogatja a fenyegetően közeledő Anya felé)

Anya: (pár lépésre van a fiától és hatalmas pofonra lendül a karja)

Szurkoló 1.: (az asztal balszélén ülve — távolabb a másodpercek múlva várható „tragikus eseménytől” — a fotelt a jobboldali ajtó felé fordítja és szinte közbevetésre készen mered a rettenetesen közelgő csattanás irányába)

Szurkoló 2.: (az asztal jobb végén, közelebb a forrósodó pillanathoz, valami módon jelt szeretne adni a gyerekeknek, hogy ugorjon meg. Ez azonban nem könnyű, mert a kis srác fejét-arcát védve karjával-kezeivel eltakarja magát)

Anya: (lendíti a karját)

Kis srác: (egy villanásnyi időre Szurkoló 2. tekintetével találkozik. Nagy sebesen felugrik s az asztal mögé rohan)

Anya: (a lendületes pofon a levegőt éri. Elszántan veti magát a menekülő fia után. Ám most a látható súlykülönbség a kis srác javát szolgálja)

(Megindul a kergetőzés. Először az asztal körül. Majd a fiú eltűnik a középső-hátsó ajtón. A felbőszült Anya utána. A két Szurkoló látva a kis srác fölényes gyorsaságát, drukkolva a fiúnak, a helyzet komikumát módfelett élvezik. Hangosan hahoztáznak egy-egy pillanatra, míg az üldözött és az üldöző eltűnik a szobából. Az alaprajzon feltüntetett külső és belső járás lehetőségét a rendező-színjátszók kihasználták. Hol az egyik, hol a másik ajtón tűntek el és kukkantottak be: a bosszúságtól lihegő anya és egerke módjára fürgén menekülő fia, kezében a paréjcsokorral. A Szurkolók a forgó fotelben remekül tudták szemmel követni a megperdült eseményeket, egymást sebesen követő fordulatokat. A kis srácnak figyelmeztető és biztató jeleket adtak, amiktől az egészen megtáltosodott. Végül egyszerre dugták be a fejüket: az Anya a jobboldali, a fiú a hátsó, középső ajtón. A Szurkolók hiába in-tegettek a fiúnak, jelezve a veszélyt. Anya és fia meredten nézték egymást. Mindkettő meglepődött a váratlan találkozástól. Most mi lesz?)

Anya: (Hirtelen taktikát változtat. Fiára mosolyog és inti magához. Szeretettel)

Kis srác: (gyanakodva megindul az anyja felé, aki a színpad jobb oldalán áll, mintegy testével eltorlaszolva a jobboldali kijáratot.)

A két Szurkoló: (a bátortalanul anyja felé közeledő fiút mindenféle „titkos” jelekkel óvatosságra inti)

Anya: (Egyre szélesebben mosolyog, biztatja, bátorítja a fiát)

A kis srác: (éppen hogy lassítja a lépteit és inkább védőleg, mint engeszteléseképpen nyújtott karral, két kezében fogva tartja maga előtt a paréjcsokrot)

A két Szurkoló: (Rosszat sejtve figyeli a jelenetet)

A kis srác: (Menekülésre kész lélekkel az Anya előtt megáll)

Anya: (Megsimogatja a fia arcát, de olyképpen, hogy akár egy kiadós pofon előzetes felmérésének is tűnhet)

Kis srác: (Hirtelen mozdulattal átnyújtja az Anyának a „csokrot”)

Anya: (A csokrot elkapja, s nagy lendülettel hatalmas pofont keverne le)

A kis srác: (amilyen gyámoltalannak tűnik, épp olyan talpraesetten gyors. Villámsebesen leguggol és a hátsó ajtón eltűnik)

Anya: (A fiának szánt pofon a levegőben suhan el és ezzel egyidőben)

(Hatalmas gongütés)

(A játéknak vége. A csapat felsorakozik. Taps.)

A kísérlet tapasztalatainak összegzése.

- A bemutatókon látottak, hallottak, az azokat előkészítő munkálkodások — véleményem szerint — a kísérlet hipotézisét igazolták: a pusztá szöveg önmagában élettelen. Drámai energiát a szavak akkor nyernek, ha azok valamely reálsituáció kifejezésének szolgálatába állanak. A szinte tetszés szerint választott reálsituáció s az így létrejött cselekmény akár tragikus, akár komikus hangvétellő sztorit is produkálhat egyazon szöveggel. Eképpen — hogy úgy mondjam — saját bőrükön tapasztalták meg a rendezői felkészülés és a további munka alapvető fontosságú mozzanatát: a szöveg mögött gyakorta rejtetten megbúvó szándékok, törekvések, szövegmélyek föltárásának fontosságát a cselekvő elemzéssel éppen e felismeréshez vezető út fordított bejárásával, hiszen a megadott egyazon szöveg mélyét meghatározó két ellentétes reálsituációt, az így meghatározott cselekményt és sztorit ők maguk találták ki s teremtették előadássá. A szöveg mélyének ismerete viszont nagyban hozzájárult a fals hangsúlyok elkerüléséhez, a színpadi beszéd elevenen élő természetességéhez.
- Egy-egy készítendő „mű” egymást meghatározott sorrendben követő, eleve megadott szavai között „szabad üresség” tátongett. Ezek az örök „kényszerítették” a műhelyek alkotó fantáziáját arra, hogy töltsék ki azokat a csoportok képzelő ereje egyszerű tragikus-drámai-mászor komikus-vidám „kötőanyaggal”, így építve fel a maguk „tragédiáját”, illetve „komédiáját”. A bemutatók számomra azt bizonyították, hogy összetett feladatuknak ez a dramaturgiai érzéket kívánó eleme a csapatok fantáziáját eredményesen lendületbe hozta.
- Jól működött a műhelyeken belül a szereposztásnál a tagok külső-belső adottságainak számbavétele. Feltehető, hogy ez irányba kedvezően hatott a műhelyek megalakulásánál-alakításánál az informális kapcsolatok korábbi megléte. Másrésztől az is feltehető, hogy a sztori, s ezzel együtt szoros összefüggésben a szerepek teremtését, kitalálását a csoport tagjainak személyi adottságai is befolyásolták. Az alkotás és elgondolás szerencsés találkozása gyakran átsegítette a játékoszt a színészmesterségbeli hiányoságokon.

DR. LŐRINCZ JENŐ

Szülésre készülve — Drámajáték a családalapítás előtt —

ARTHUR MILLER „A modern drámai forma és a család” című tanulmányában azt fejtegeti, hogy minden dráma a családi és a társadalmi kapcsolatokat állítja a középpontba: „végső soron egyetlen kérdés valamely aspektusával foglalkozik: hogyan élhetünk összhangban a világgal... hogy a miénk maradjon mindaz, amit mindannyian a családdal kapcsolunk össze emlékezetünkben”. Hogyan lel otthonra az ember a világban — ez a nagy drámák, kivált a modern drámák belső világának a kulcsa. „A vágó villamosá”-nak Blanche Dubois-ja azért

- A rendelkezésünkre álló, korábbiakban is ismertett és felhasznált színházi rekvizitumok szegénysége — tapasztalatom szerint — hasznára volt a társaságnak. A rendezői-színészi leleményre, ötletességre, ügyességre várt tehát a feladat, hogy az adott teret, a meglévő bútort, a néhány jelmezdarabot, egy-két innen-onnan összeszedett kelléket, hangeffektust produkáló eszközt ügyesen, a produktumot jól szolgálóan kiválassza és felhasználja. Az a feltevés, hogy egy-egy rekvizitum a drámateremtésre is hathatott. Ily módon tehát sok bízott a játszó „varázserejére” — például akként — hogy a magyaros, hosszúnyelű rézfokost szakrális értékű kardnak lássam, egy asztal és két szék ügyes elrendezésével messzi nyúló hegy-völgy táj jelenjen meg, a nyakba vetett stóliák méltóságot, rangot jelentsenek, a micisapka, a fekete posztó, nagyszélű magas kalap különböző használata — minden ízlésavart elkerülve férfivé, vagy kisfiúvá, avagy félnotás legénnyé avassa a női játékoszt avagy a zord anya vadságát, felfokozott indulatát egy háziasan elől megkötött vörös fejkenő aláhúzza, hogy a terem két ajtaja jól kihasznál legyen, akár tragikus, akár komikus helyzeteket szolgál, hogy az egyetlen, zsinóron függő cintányér rendkívül sokoldalúan kerüljön hasznosításra (gongütés, akciókat hangsúlyozó csattanások, lépések ünnepléses, tompa hangzású ritmusos követelése, pisztolylövés csattanása, villámcsapás és mennydörgés.) A rekvizitumok szegénysége révén bizonyosodott és a tanfolyam tagsága ezt felismerte, megértette, átélte, gyakorolta: a színjáték legfontosabb alkotó, varázsló ereje a színészi játék! Természetesen nem egyenlő szintű produktumok születtek. Majdminde-nütt voltak színészi ügyetlenségek, játékbeli pontatlanságok, sőt az egyik műhelygyakorlatnál tompán „hasraesett”, az elrontott csattanó. Mindezek ellenére úgy vélem, hogy ez a kísérleti forma lehetőséget nyújtott — elképesztően rövid idő alatt — a rendezés rendkívül komplex munkájának élményszerű, sokoldalú átélésére, a teremtő fantázia fellobbantására, a „boszorkány konyhába” való bekukkantásra. Úgy gondolom, hogy e módszerben még sok más lehetőség benne rejlik, továbbfejlesztésre, tökéletesítésre, gazdagításra várva.